

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

יחס המקרא ל"גנבת הברכות"

לפרשת תולדות (על פי שיעור של ד"ר ברכי אליצור)

פתח בתי כסאות ומרחצאות, הדא הוא דכתיב תפלתך
השיא אותך זדון לבך (ירמיה מ"ט, ט"ז)
3. ומסכם דרשן התנחומא (תנחומא, תולדות ח):
"אתה מוצא כל עבירות שהקב"ה שונא כולן היו בעשו"

הכינוי 'רשע' יוחד בספרות חז"ל לדמויות היסטוריות שאיימו על שלמותו הפיזית או הרוחנית של העם היהודי או על נכסיו המקודשים (כגון: בלעם, פרעה, בלק, דואג, סנחריב, נבוכדנצר, המן, טיטוס, טורנוסרופוס ואדריינוס).

יוצאים דופן ברשימה זו הן הדמויות המקראיות, שכוונותיהם להשמיד את העם או להחריב את נכסיו, אינן עולות מפשט המקרא ובכל זאת 'זוכים' לכינוי גנאי זה בפי חז"ל, דמויות אלו הן: נמרוד ועשו. שתי דמויות אלו לא ניחנו בצדיקות מופלגות, אולם נראה לכאורה כי חז"ל הפריזו יתר על המידה בתיאור רשעותם.

הפער בין תיאור מעשיו של עשו במקרא לבין היחס העוין אליו בספרות חז"ל, מעיד, כך נראה, על תפקידו האלגורי. חז"ל השתמשו בדמותו של עשו כסמל לאויבי היהודים מבית ומחוץ בתקופתם, כגון: רומא והנצרות. כך נדמה שדרשת השוחר טוב דלעיל, מיטיבה לתאר את קווי המתאר של התרבות הרומית על כל קלקוליה.

לעומת חז"ל, השירה העברית במאה ה-20, במלחמת הצדק והגנה על עשוקי המקרא, בפתה את העוול שנעשה לעשו, ולא חסכה בביקורת שהפנתה כלפי יעקב.

ונשאל השאלה: האמנם עשיו המקראי הינו קרבן תמים שנפל למלכודת שהטמינו לו אמו ואחיו? האם ליקויי היחידים הם כניעתו לתאוות המאכל ונישואיו לנשים נכריות? ובעיקר, מהי עמדת הכתוב: האם גניבת הברכות ותוצאותיה מוצגת בפסוקים כמעשה ראוי?

בשיעור השבוע נעמוד על פי שיעורה של ד"ר ברכי אליצור, על הקושי בחשיפת הערכת הכתוב למעשה

עשיו בספרות חז"ל

במרכזה של הפרשה עומד סיפור "גניבת ברכות" שיעד יצחק לעשיו על ידי אחיו יעקב. בספרות חז"ל, ששימשה רקע לפרושי רש"י המוכרים לנו, מלמדים זכות על כלל מהלכי יעקב, ומאשרים למעשה את נטילת הברכות.

למעשה, הכינוי "עשיו הרשע" השגור על לשוננו, הוא פרי יצירתם של חכמים בספרות המדרש והאגדה. חז"ל מייחסים לעשיו מעשי החטא מרושעים ביותר, אשר אחיזתם בכתוב רופפת ביותר. כך, נמצא את ר' יוחנן מאשים את עשיו בחמישה חטאים חמורים ביותר.

1. בבלי בבא בתרא טז ע"ב:

"אמר רבי יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום: בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה. בא על נערה מאורסה - כתיב הכא: ויבא עשיו מן השדה, וכתיב התם: (דברים כ"ב) כי בשדה מצאה. הרג את הנפש - כתיב הכא: עיף, וכתיב התם: (ירמיה ד') אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים. וכפר בעיקר - כתיב הכא: למה זה לי, וכתיב התם: (שמות ט"ו) זה אלי ואנוהו. וכפר בתחיית המתים - דכתיב: הנה אנכי הולך למות. ושט את הבכורה - דכתיב: ויבז עשו את הבכורה"

חכמים אחרים מזהים את עשיו עם הנבל שאמר בלבו שאין א-להים, שאליו מכוון משורר תהילים (מזמור יד).

2. מדרש שוחר טוב י"ד, ד':

"אמר נבל בלבו. זה עשו הרשע, שהוא אומר אחד בפה ואחד בלב, בלב הוא אומר יקרבו ימי אבל אבי, ובפה הוא אומר הנני... ולמה נקרא שמו נבל, ר' יהודה בשם ר' שמואל אמר על שם שמילא את כל העולם נבלות, העמיד בתי קוצים, בתי קיקליון, בתי טרטיאות, ובתי קרקיסאות, בתי עבודה זרה. ר' הונא אומר על שם שמילא כל הארץ מנבלתם של ישראל, ר' אבא אמר על שם שהוא מנוול, העמיד אנדרטי שלו על פתח הזונה, על

"וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שָׁכַב בְּמִקְוֹמוֹ וְעֵינָיו הִחְלוּ כְהוֹת
לֹא יוּכַל לְרֹאֹת"

6. שְׂמוּאֵל (שְׂמוּאֵל א' ח', א'):

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׂמוּאֵל וַיִּשָּׂם אֶת בְּנָיו שְׂפָטִים
לְיִשְׂרָאֵל"

7. דָּוִד (מַלְכִים א' א', א'):

"וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקַן בָּא בַיָּמִים וַיִּכְסְהוּ בְּבָגְדִים וְלֹא יָחַם לוֹ"

שלושת הסיפורים עוסקים במחדלים של הבנים, ונראה כי ציון מצבו של האב מהווה הסבר לפריקת עול הבנים ולשיפוט הלקוי של מעשיהם על ידי אביהם.

בשלושת הסיפורים מודגש כי האב מתעלם ממעשי בניו או שאינו מוכיח אותם על מעשיהם:

8. בעלי נאמר (שְׂמוּאֵל ג', י"ג):

"ולא כהה בם"

9. בשְׂמוּאֵל נאמר (שְׂמוּאֵל א' ח', א'):

"וישם את בניו שופטים"

10. בדוד נאמר (מַלְכִים א' א', ו'):

"ולא עצבו אביו מימיו".

בחירת הכתוב לתאר את זקנתו ועיוורונו של יצחק כמצג לסיפור, מעיד על ההקבלה בין הסיפורים. כלומר, זקנתו של יצחק ועיוורונו הם שהובילו לבחירתו המוטעית בעשיו כמושא הברכה. (אמנם התיאורים בספר שמואל נסמכים כמובן על ספר בראשית, אבל זה מלמד אותנו מה היא פרשנותו של מחבר ספר שמואל לסיפור "גנבת הברכות")

נוסח בקשת יצחק מעשיו והארמז להסכם הבנים

כפי שציינו, גילם של יעקב ועשיו בעת קבלת הברכות היה ששים ושלוש. איננו יודעים בני כמה היו הבנים ביום מכירת הבכורה, אולם נראה שחלפו שנים רבות, שכן נישואי עשיו לנשים החיתיות, אירוע הנזכר לאחר מכירת הבכורה, התרחשו על פי הכתוב כאשר היה עשיו בן ארבעים. ניתן לטעון, לכאורה, להגנת עשיו, שטעם הניד והתמורה הכבדה ששלם עבורו נמחקו מזכרונו, ועל כן הוא אינו רואה לנכון להסגיר את ההסכם בפני אביו, המבקש לברכו כיבנו הגדולי. אלא שהכתוב מרען את זכרונו בתקבולת שהוא יוצר בין הסיפורים.

11. בין בקשת עשיו מיעקב לבקשת יצחק מעשיו:

<u>בקשת עשיו (בראשית כ"ה,</u>	<u>בקשת יצחק (בראשית</u>
<u>כ"ט-ל"ד)</u>	<u>כ"ז, ב'-ד')</u>
וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֹזֵד וַיִּבֹּא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵנִף: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה כִּי עֵנִף אֲנִכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִם: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכֶּרֶה כִּיּוֹם אֶת	וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: וְעַתָּה שָׂא נָא כְלִיךְ תְּלִיךְ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצֹדָה לִי צִידָה צִיד: וְעָשָׂה לִי מִטְעָמִים

יעקב. נראה כיצד המעקב אחר האמצעים הספרותיים שבם משתמש הכתוב מציג עמדה אמביוולנטית ובלתי מוכרעת למעשה המרמה, ונססה להבין מהו המסר העולה דווקא מהעדר ההכרעה בהערכת המעשה.

תיאורים המסייעים לגיבוש הערכה חיובית כלפי המעשה

עיצוב הזמן

סיפור הברכות פותח בתיאור נישואי עשיו לנשים חתיות ובציון מצבו הפיזי של יצחק. שתי העובדות הללו לא התרחשו בסמיכות לקריאת יצחק לעשיו לצורך ברכתו: נישואי עשיו לנשים חתיות התרחשו כשהיה בן ארבעים, ואילו בסיפור הברכות עשיו הינו, על פי חישוב בעל הסדר עולם, בן שישים ושלוש.

כמו כן, המילים "ויהי כי זקן יצחק" מורות שאין מדובר בהתפתחות חדשה אלא בעבר מתמשך.

לאור זאת, יש לשאול מדוע לא בחר הכתוב לציין את כבודת הראיה של יצחק בזמן התרחשותה, או לחלופין, לתארה כשהיא נחוצה להבנת הסיטואציה. במקרה שלנו, כהקדמה לדברי יעקב.

4. בראשית כ"ז, י"א- י"ב:

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רְבֵקָה אִמּוֹ הֵן עָשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאֲנִכִי אִישׁ חֶלֶק: אוֹלֵי יַמְשִׁנִּי אָבִי וְהִיטִי בְעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבְאִיתִי עָלָי קֶלְקֶלָה וְלֹא בְרָכָה"

שיבוץ הנתון על ראיית יעקב בשלב זה, הייתה מבהירה את פשר חששו של יעקב ממישוס ולא מראיה, ואת הצעת התחפושת של רבקה.

לאור זאת, בחירת הכתוב לסמוך את תיאור עיוורונו של יצחק לתיאור נישואי עשיו לחתיות, ולהקדים את תיאור עיוורונו לבקשת הצייד כתנאי לברכת עשיו, יכולים לרמוז על השפעת העיוורון על הבחירה הלקויה בעשיו כמושא הברכה.

לדעת ד"ר אליצור, המדרש המאשים את עשיו 'שצד את אביו' בדברי חלקות (תנחומא תולדות ח') מתבסס על סמיכות זו, וטוען כי דברי החלקות של עשו נתיישבו על ליבו של יצחק, משום שלא היה להבחין במעשי הרשע שנעשו במקביל

מוטיב הזקנה וכהות העיניים

שלושה סיפורי מקרא נוספים משלבים באקספוזיציה תיאור של זקנת האב (עלי, שמואל ודוד), ובאחד מהם (עלי) נוסף גם תיאור כהות עיניו:

5. עלי ובניו (שְׂמוּאֵל א' ב', כ"ב, וג' ב):

"וְעָלִי זָקַן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בְּנָיו לְכֹל יִשְׂרָאֵל"

מדובר במאבק על ברכת ה' הרוחנית, ולא על ירושה חומרית.

המילים, הפעלים והמקצב בתיאור מעשי יעקב

הסתייגותו של יעקב מביצוע עצת אמו מפורשת היטב בכתוב.

14. בראשית כ"ז י"ב:

"אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה"

אולם הכתוב לא מסתפק בכך ומתאר את תהליך הכנת ההתחזות לפרטי פרטים, ופעולת יעקב מתוארת בריבוי פעלים המבטאים התנהלות איטית וכבדה.

15. בראשית כ"ז יד:

"ויגדף ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו"

השיא, כמובן, הוא בפעולת האם לבנה בן השישים ושלוש (ע"פ מדרש סדר עולם).

16. בראשית כ"ז טו-יז:

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אהבה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן: ואת ערת גדוי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו: ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה"

לא קשה לדמיין את סיטואציית האם הנמרצת המזרזת את הבן הסרבן, ומבצעת עבורו את הפעולות החוצות להשלמת המהלך.

עיצוב המתח ועמדת הקורא

המתח המרכזי של הסיפור הוא, כמתבקש, מרגע כניסת יעקב לחדרו של אביו ועד לכניסת עשיו. ה"הפי אנד" המוכר לכולנו מסתיר מאתנו את הדרמה המותחת המתרחשת בחדר.

17. נציג את הפסוקים (י"ח-ל'), תוך ציון רגעי המתח:

א. "ויבא אל אביו ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני?" – תקלה ראשונה, יצחק חושד.

ב. "ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בנך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה ואכלה מצדי בעבור תברכני נפשך: ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני?" – תקלה שניה. רבקה שינתה את נוסח הבקשה של יצחק, אך לא חשבה על ההשלכות שיש לכך, מבחינת זמן ההכנה הנדרש. יעקב כלל לא ידע שעשיו נדרש לצאת ולצוד, ודברי יצחק מפתיעים אותו.

ג. "ויאמר פי הקרה ה' אלהיך לפני" – יעקב מאלתר תשובה.

ד. "ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמשך בני האתה זה בני עשו אם לא?" – זו לא תקלה של ממש, משום שיעקב חשב עליה מבעוד מועד. אולם בכל זאת התהליך הארוך מעכב את מתן הברכה, ועשוי לגרום להגעתו של עשיו.

ה. "ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר הקל קול

<u>כְּבָרְתָּךְ לִי: וַיֹּאמֶר עֲשׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְכָרָה:</u>	<u>כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיאָה לִי וְאָכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרִם אֲמוֹת:</u>
--	--

הארמוז יוצר תחושת קשר בין הארועים, וציפייה מעשיו שיממש את חלקו בהסכם ויחשוף בפני אביו את מעמדו המשפחתי. שתיקתו של עשיו נזקפת כמובן לחובתו, ומאוחר יותר הוא מתעלם לחלוטין מחלקו בהסכם בשעה שהוא מציג את עצמו.

12. בראשית כ"ז, ל"ב:

"ויאמר אני בנך בכרך עשו"

בקשת יצחק – הציווי המקורי, הדיווח ליעקב וההמלצה

בקשת יצחק מעשיו הועברה לאזני רבקה וצוטטה על ידה בפני יעקב, אולם השוואת הניסוחים תעמיד אותנו על שינויים מכוונים שרבקה יוצרת.

13. בין ציווי יצחק לתיאור של רבקה:

הציווי המקורי	הדיווח	הציווי המחודש
וְעַתָּה שָׂא נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצִוְדָה לִי צִיד:	הִבִּיאָה לִי צִיד	לָךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשֵּׁם שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים טָבִים
וְעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיאָה לִי וְאָכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרִם אֲמוֹת:	וְעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים וְאָכְלָה וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי ה' לִפְנֵי מוֹתִי:	וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֶהֱבֶה: וְהִבִּאתָ לְאֲבִיךָ וְאָכַל בְּעִבּוֹר אֲשֶׁר יִבְרַכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:

בסיפורה ליעקב, משמיטה רבקה את רצונו של יצחק בציד טרי הכרוך בפעולת ציד. רבקה יודעת שאין באפשרותו של יעקב לצאת לציד ולהספיק להקדים את עשיו, ועל כן היא מפשטת את הבקשה המורכבת.

רבקה משמיטה גם את המילים 'והביאה' ל"מ מבקשתו, ומקחה את מרכיב העסקה מדבריו באופן שבקשת הציד נשמעת כצורך של יצחק לקבל כוח והשראה מהאכילה ולא תנאי לברכה.

ובעיקר, רבקה מוסיפה כי ברכת יצחק לעשיו היא ברכת ה' – כלומר ברכת אברהם, ובכך מדרבנת את יעקב לפעולה.

בציווי המחודש חוזרת רבקה לבקשתו המקורית של יצחק, מלבד בקשת פעולת הציד. באופן זה מציגה רבקה את הפרטים הנוספים כעצה פרטית שלה, ולא כדרישה של יצחק.

לדעת ברכי אליצור, השינויים שמבצעת רבקה בבקשת יצחק מעמידים את מעשה הרמיה באור פחות חמור, שכן הדרישה לברך דווקא את עשיו אינה מובהקת, וכמו כן

19. ההקבלה בין תשובת עשו לתשובת אברהם:

עשיו (כ"ז, א') "ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני"	אברהם בעקידה (כ"ב, א'-ז') "ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני" "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני"
---	--

מול יעקב המתעתע באביו ניצב עשיו הנכון למלא את בקשות אביו עוד בטרם ישמע את תוכנו.

כינויי הבנים

עשיו ויעקב מוכרים לקורא היטב מתיאור לידתם, משלח ידם ומסיפור הנזיד, אף על פי כן הכתוב בסיפורנו מוסיף לשמותיהם כינוי המציין את מעמדם המשפחתי הידוע.

20. בראשית כ"ז פסוקים ב', ט"ו, מ"ב:

"ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשו בנו הגדל"

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן"
"ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך"

בחירת הכתוב לציין נתון זה מעמידה בספק את תוקפו של הסכם מכירת הבכורה, ומעמידה את עשיו כמי שזוכה לברכה עקב היותו הגדול, חרף ויתורו על הבכורה.

האמפטיה לעשו בכתוב

לתיאור כניסת עשיו לביתו, הבהלה האוחזת ביצחק לשמע התרמית ותגובתו הקשה של עשיו מתלווה פאתוס המעורר רגש של רחמים כלפי הדמויות שהולכו שולל.

21. בראשית כ"ז פסוקים ל"ג, ל"ד, ל"ח:

"ויחרד יצחק חרדה גדלה עד מאד"
"כְּשֶׁמַע עֶשָׂו אֶת דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צַעֲקָה גְדֹלָה וַיֹּמַר עַד מָאֵד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם אֲנִי אָבִי" וַיֹּאמֶר עֶשָׂו אֶל אָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הוּא לְךָ אָבִי בְּרַכְנִי גַם אֲנִי אָבִי וַיֵּשֶׂא עֶשָׂו קְלוֹ וַיִּבֶן"

ומסבירה ד"ר אליצור, שהפאתוס הוא אמצעי רטורי, שמטרתו לעורר את רגשות הקורא. קשה למצוא מי שיותר אדיש למראה חרדת האב הזקן חסר האונים העיוור, ולשמע זעקתו ובכיו של עשיו.

כידוע השימוש במילה או בביטוי זהה בשני המקומות במקרא מורה על זיקה בין הסיפורים. חז"ל עמדו על הקשר שבין צעקתו של עשיו לזעקתו של מרדכי לשמע גזרת המן (אסתר ד', א').

יעקב והינדים ידי עשיו" - תקלה נוספת הקשורה לחוש השמיעה, שלא נלקח בחשבון.

ו. "ולא הפירו כי היו ידיו פידי עשו אחיו שערות ויברכהו" - אנחת רווחה.

ז. "ויאמר אתה זה בני עשו?" - מתח עצום, מה קורה? מדוע יצחק לא מתחיל עם הברכה?
"ויאמר אני".

ח. "ויאמר הגשה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי. ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת" - עיכוב ממשי, התרמית נראית כמי שעתידה להתגלות בכל רגע. אולם, יצחק בשלו, אוכל בקצב המתאים לגילו, עם הפסקות שתיה.

ט. "ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני" - נראה שהאב חושד, אחרת מה פשר הרצון להריח?

י. "ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני פריח שדה אשר ברכו ה': ויתן לך ה' - להים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ויתירש: יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך ארריך ארור ומברכך ברוד" - הברכה הושגה.

יא. "ויהי כאשר פלה יצחק לברך את יעקב ויהי אד יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו" - אנחת רווחה. התרמית הצליחה.

לדעת ברכי אליצור, הכתוב מאמץ לחלוטין את נקודת המבט של יעקב, ובכך הוא גורם לקורא לגבש כלפיו עמדה אוהדת, אף על פי שמעשה מרמה נגד אב נתפס על פי רוב כחטא. לדעתה, אופן התיאור של שלב ההכנה ושלב הביצוע מנקודת המבט של רבקה ויעקב, מטרתו לגרום לקורא להצטרף ליעקב בתקוה שמעשיה ההתעיה יצלח. מנגד אפשר לטעון שהקשיים שהכתוב מתאר מטרתם לגרום לנו להבין שמעשה ההתעיה הוא בעיית. ונשאלת השאלה: מה יקרה עם השתנות נקודת המבט והמעבר לזירתו של עשיו?

ביקורת סמויה כלפי המעשה

הארמו לאברהם בסיפור העקדה

חז"ל ציינו לשבח מידה אחת בלבד באישיותו של עשיו - מידת כיבוד ההורים:

18. שמות רבה מ"ו:

"בן יכבד אב זה עשו שכבד אביו הרבה שהיה יוצא לשדות וצד ציד ומביא ומבשל ומכניס ומאכיל לאביו בכל יום"

נראה שהכתוב רומז לתכונה זו בנוסח תשובתו של עשיו לפניית אביו. תשובה זו, זהה לתיאור מענה אברהם לציווי ה' בעקדה ולפניית בנו במהלך המסע להר המוריה.

22. בראשית רבה ס"ז:

"זעקה אחת הזעיק יעקב לעשו ואיכן נפרע לו בשושן הבירה שנאמר ויזעק זעקה גדולה ומרה וגו' " באופן כללי, הגדרת כותרת הסיפור מעידה על היחס לסיפור. הכותרת 'סיפור גניבת הברכות' מעידה על תפיסת המעשה כבלתי מוסרי, ואילו כותרת חלופית, כגון 'סיפור נטילת הברכות', איננה שיפוטית. יצחק איננו מתלבט בהערכת המעשה, וכאשר מסביר לעשיו את פשר הסיטואציה, תחת הניסיון להגן על יעקב מפני חרון אכיו, הוא מבטא בצורה הישירה ביותר את עמדתו ביחס למעשה.

23. בראשית כ"ז ל"ה:

"ויאמר פא אחיך במרמה ויקח ברכתך" את תחושת המרומה יחוה יעקב היטב על בשרו בהמשך חייו.

מוטיבים מסיפור נטילת הברכות במחזור סיפורי יעקב

חיי יעקב מרגע בריחתו אינם שבעי נחת. יעקב מתמודד עם קשיי משפחה שהולכים ומחמירים עד לשנות זקנתו, כפי שניתן ללמוד מעדותו האישית: "מעט ורעים היו ימי שני חיי" (שם מ"ז, ט'). הכתוב רומז בין השיטין לסיבת צרותיו, באמצעות שימוש במוטיבים מוכרים מסיפור הברכות:

א. כנגד עצת רבקה ליעקב טרום נטילת הברכות: "ועתה בני שמע בקולי" (בראשית כ"ז, ח') מוצבת עצת הבריחה שלה.

24. בראשית כ"ז מ"ג:

"ועתה בני שמע בקלי וקים ברח לך אל לבן אחי חרנה"

ב. כנגד רמאות יעקב במאכל ובבגדי החמודות, מבקש יעקב.

25. בראשית כ"ח, כ':

"אם יהיה א-להים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש"

ג. דברי לבן.

26. בראשית כ"ט, כ"ו:

"...לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה" ורמאותו בהסכם הנשים רומזים למנהגו של יעקב בברכות להקדים את הצעיר על פני אחיו הגדול.

ד. כנגד:

27. בראשית כ"ז, כ"א:

"גִּשְׁהָ פֶּא וְאִמְשַׁךְ בְּנֵי הָאֵתָה זֶה בְּנֵי עֵשׂוֹ אִם לֹא" מתאונן יעקב על חשדנותו של לבן.

28. בראשית ל"א, ל"ו-ל"ז:

"וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבֵן מֶה פָּשַׁעִי מִה חָטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי: כִּי מִשְׁשַׁת אֶת כָּל כְּלָי" "

ה. הטעיית יעקב באמצעות כתונת בנו אהובו כנגד הטעיית יצחק בבגדי החמודות של בנו. ועורות גדיי העיזים ששימשו לתחפושת יעקב, מתחלפים בדם שעיר העיזים בו טבלו את כתבת יוסף.

29. ומסכמת ברכי אליצור:

צדקתו של יעקב ורשעותו של עשיו נסדקים בכמה מאמצעי התיאור בו נקט הכתוב בסיפור נטילת הברכות. תוכחתו הבלתי מכוונת של יצחק "בא אחיך במרמה" אינה מאפשרת לפטור את יעקב לחלוטין מאחריות להשתלשלות הארועים שבעקבותיה, ולסביבת המרמה בה הוא צריך לבלות נחת מרכזי משארית שנות חייו. נראה, כי מורכבות המסר של הסיפור באה להעמיד אותנו על הצורך ליצור הבחנה בין המטרה לאמצעי המופעל להשגתה. ההערכה החיובית כלפי המעשה הינה במישור שאלת יעודה של הברכה, ואילו ההערכה השלילית היא כלפי דרך השגתה. הכתוב משתמש באמצעים שיוכיחו כי בחירתו של יצחק בעשיו הינה שגויה ונובעת מעיוורונו וזקנתו. רבקה מנסה להוכיח ליצחק את שיפוטו הלקוי על ידי הטעייתו במלבושי בנו. משעה שעלה בידה להוכיח זאת - הושגה המטרה, ומעתה היה צורך לשכנעו לשנות את החלטתו.

לדעת ברכי אליצור, הכתוב מצביע לכאורה על הזמן האופטימלי לחשיפת זהותו של יעקב.

בראשית כ"ז, כ"ג:

"וְלֹא הִכִּירוּ כִּי הָיוּ יָדָיו כִּיְדֵי עֵשׂוֹ אַחִיו שְׁעֵרַת וַיִּבְרָכֶהוּ" יצחק מתכוון להתחיל את ברכתו מתוך מחשבה שמדובר בעשיו. יצחק הוטעה, אולם הוא מכיר באפשרות של טעותו ולפתע שוב שואל.

30. בראשית כ"ז כ"ד:

"ויאמר אתה זה בני עשיו..."

לדעת ד"ר אליצור, בנקודה זו צריכה היתה להסתיים התרמית המתודית. רבקה ויעקב יכלו להשתמש בזיהוי הכושל שזה עתה נחשף, ולשכנע את יצחק שבאופן דומה הוא טועה זה זמן רב בשיפוט מעשי בנו. בתשובת יעקב לשאלת אביו: 'ויאמר אָנִי' הוא גרר את האמצעי צעד אחד רחוק מידי, ופגע בזכותה של המטרה הנעלה. הברכות אמנם נתנו לו, אולם את מחיר המרמה והפגיעה בכבוד אביו הוא נאלץ לשלם במשך מרבית שנות חייו.